

מסורת המדרש

צו מכות כ"ג ע"ב. ירושלמי נכנסת פרק ט' הל' ה'. מנחמא וימי סימן ח' ע"ט שיש שם שני קצת. מדרש תהלים מזמור נ"ז. ילקוט יוסע רמז י"ח. צו נכנסת נ"ד ע"א ודף ס"ג ע"א. ילקוט שופטים רמז ס"א. צוז מגילה ו' ע"א.

חידושי הרד"ל

בת מ' שנה היתה ואת קוראת בת. כלומר והיה לה לקרוא אשה וכמו שפירש רשב"ם (בב"ב ק"כ) אהא דפרקינן שם על בת לוי בת ק"ל שנה היתה וקרי לה בת ע"ש (ובזהר שמות י"ב) אתא עד לא אודוונת אתקריא בת בת דאודוונת אתקריא אשה. הר"ם ברלין) ומשני אלא כבת ארבעה עשר שנה היתה כלומר נראית ביפויה (ולכן קראה בועז נערה). ה בימי עתליהו. דבאי קרא ממים כאשר שכתו אבותם את שמי בבעל והיינו עתליה שאבתה אחאב ואיזבל העבדו את ישראל לבעל (ועתליה חדשה בירושלים ויהודה). ועמד בועז ובית דינו והתקינו וכו'. תקנת בועז היתה מוקדמת הרבה לעתליה וכמ"ש למרדכי ואסתר והנניה מישאל ועזריה. אלא ר"ל שבעו התקין בימי ושכניה וחזרו ויסדוה בימי עתליה ואיך שהוצרכה אז שלא להשכיח ש"ש. וכן בפרק הראה משמע במתניתין שבימי בית שני נתקנה רק הסמיכה על בועז ע"ש. **מגלת אסתר מנין ר' ירמיה כו'.** ירושלמי דמגלה פ"א ה"ה. זה **אתם מתייראין הרי היא כתובה בין הערכיים כצ"ל.** פי' בערכאות של מלכות. וכו' הני בירושלמי כתובה ומעלה בערכיים.

ענף יוסף

ה [ז] וכן המלאך אמר לגדעון כו'. בפרק הלוקין גרסינן מאי ואומר. ומתרג' וכו' בועז הוא דעבר מדעתא דנפשיה ומן שמיא לא אסכימו ע"י ת"ש ה' עמך גבור החיל. אך קשה דגדעון קדם לבועז דורות הרבה דאבצן זה בועז וא"כ איך שיך לומר שמה שנאמר לגדעון היתה הסכמה לנרות בועז המאוחרת כמה שנים. וצ"ל דאע"ג דמנו אבצן היה צ"א שנים אחר מנו גדעון. האריך ימים ומקמי גדעון היה בכלל כ"ד אלא שלא נתמנה לשופט עד אחר כמה דורות [פ"מ].

משנת דרבי אליעזר

כאן ולומר שהיתה בת מ' כבת ז' ליופי לכך ויקר מקרה שכל הראה אותה כו' מחמת יופי' ולפ"ד המ"כ שנלמד מבוז שקרא בתי אין שום שייכות למ"ד זה כאן.

ליקוטים

דוד לכל דרכיו משכיל זה עמו ששכינה עמו. וצ"ל שבשבת אמר כן רשב"ג אר"י כל האומר דוד חטא אינו אלא מוקה שנאמר והי דוד לכל דרכיו משכיל זה עמו

לפניה הדרכים. הולכות מעט וחוזר ובאה לזכור סימני מקומות הליכתה שלא תתע לשדות אחרות. כל הראה אותה מריק. ע"י ב"ר פרשה נ"ב סי' ה' ופרשה ע"ד סי' ז'. ויקר פרשה א' סי' א' ויקר לשון טומאה שהיתה יפה תואר מאד. ה ש"ש דברים.

ירושלמי ברכות פ' ט'. מדרש תהלים מזמור נ"ז כל הענין. החושבים להשכיח את עמי. וס"ד אשר שכתו אבותם את שמי בבעל. ובדורו של ירמיה נחשב דור של עתליה לאבות ועתליה היתה בת עמרי אחות אחאב עובדי הבעל וכתוב עליה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה לבית דוד כי חשבה שבזה תמלך עם בניה ביהודה לעולם להשכיח שם ה' ונביאיו ולעבוד הבעל כנ"ל. בימי חנני מישאל ועזריה. שהכריחם נכודנאצר לעבודת הצלם ולא נצלו רק חנניה מישאל ועזריה כמ"ש ש"ר פסוק זאת קומתך.

בימי מרדכי ואסתר. שרצה המן לאבד זכר ישראל והיה שם ה' נשכח. והנה בועז וב"ד היו בימי שפוט השופטים הרבה דורות קודם עתליה וחנניה מישאל ועזריה אך הכוונה שגם בימי שפוט השופטים נמצאו רשעים שחשבו כן. והנה בועז בא. וס"ד ויאמר לקוצרים ה' עמכם ומ"ש מבית לחם מיותר שכבר ידענו בפסוקים הקודמים אלא שבא ממקום ב"ד ליהיה התקנה שהתקינו וכמ"ש ש"ב כ"ג ויתאוו דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ודרשו על הלכה שנצרכו לו לשאול מב"ד דשם וכן כאן וכמ"ש בסוף רות ובוזעז עלה השער וגו'. וכן המלאך אומר לגדעון. הנה לפי הדעה שענין רות היה בימי שמגר וענת ובימי עגלון כמ"ש לעיל פסוק ויהי בימי ד' ואז היה בועז וא"כ דברי המלאך לגדעון שהיה אחר כן לראיה שהסכימו מן השמים על תקנה זו לשאול שלום בשם אך לדעת שאבצן הוא בועז לעיל פסוק ותלכנה שתיהן שהיה אחר גדעון עם המלאך אין הראיה שהסכימו על התקנה אלא להורות שדבר נכון תקנו שהרי כן עשה כבר המלאך מפי הקב"ה.

מה עשו מרדכי ואסתר. ירושלמי דמגילה פרק א' הלכה מה עשו מרדכי ואסתר. שאתם מטריחין עלינו. להתחרות עם העמלקים עמו של המן וביד ד' ואז היה בועז וא"כ דברי המלאך לגדעון שהיה אחר כן לראיה שהסכימו מן השמים על תקנה זו לשאול שלום בשם אך לדעת שאבצן הוא בועז לעיל פסוק ותלכנה שתיהן שהיה אחר גדעון עם המלאך אין הראיה שהסכימו על התקנה אלא להורות שדבר נכון תקנו שהרי כן עשה כבר המלאך מפי הקב"ה.

ה' בשינוי גדול ועי' מגילה דף ז' שלחה אסתר וצ"ע. שאתם מטריחין עלינו. להתחרות עם העמלקים עמו של המן וביד ד' ואז היה בועז וא"כ דברי המלאך לגדעון שהיה אחר כן לראיה שהסכימו מן השמים על תקנה זו לשאול שלום בשם אך לדעת שאבצן הוא בועז לעיל פסוק ותלכנה שתיהן שהיה אחר גדעון עם המלאך אין הראיה שהסכימו על התקנה אלא להורות שדבר נכון תקנו שהרי כן עשה כבר המלאך מפי הקב"ה.

מתנות כהונה

של יצא מ"ו לכלל שמה. וכן המלאך. וזהו הסכמת בית דין של מעלה. מטריחין וכו'. ומתוך כך יעוררו האומות שמה עליו. בין הכרבים. כלל הכרבים. לו ר"ל כרבים ספרי דגרי ימים ומפורסם

לצורך ביאתה כדי שלא תסעה בביאתה למצוא הדרך. או אפשר שאחרי שהלכה חזרה לבוא בכל הדרך ההוא כדי לסיים את הדרכים ואח"כ חזרה ללקט [אנ"ש]. ליפול בחלקה. חלקת קדריש. ה [ז] ששואף שלום בשם. שאפי שנאמר שלא נכון להזכירו תמיד

פן יבואו להוציאו לבטלה וגם שמה יזכירוהו במקום בלתי טהור. אמנם ב"ד של מטה ראו שבדורותיהם היו מבקשים להשכיח ש"ש כראכתוב בסמוך. לכן הסכימו להרגילו כפי אנשים בשאלת שלום והסכימו עמהם ב"ד של מעלה שיפה עשו. ומגלת אסתר. שלא היה ראוי לתקן מקרא מגלה מפני שהיא מצוה בפ"ע שאינה סיג לתורה ואתו למיטעי שהנביא מחדש דבר מצוה. שזה היפך היסוד שאין נביא רשאי לחדש דבר. אמנם ב"ד של מטה לא חששו לזה כי ראו שראוי לעשות זכר הודאה לנש כמ"ש ומה משעבוד לגאולה אמרו שירה ממות לחיים לכ"ש. ומעשרות. דסד"א דזה נתינת מכשול לפני ישראל שיקשה בעיניהם לתת תמיד מעשר תבואתם. והרי ע"ה היו חשודים על המעשרות וכ"ש אם הם פטורים מן התורה דחמדת ממון גדולה בלב כל אדם. ומ"מ הם חייבו את עצמן מאלה לתקן מה שחטאו וגלו עבורו כדלקמן. שאילת שלום מנין שנאמר החושבים וגו'. ר"ל שהתקנה היתה שישאלו שלום בשם כדי לאפוקי מהחושבים להשכיח שמו מישראל. בימי עתליהו כו' בימי חנניה כו' בימי מרדכי כו'.

הא ודאי שבעו לא בא לתקן על קלקול הזה שהיה בדורות אלו המאוחרים לו הרבה. אלא גם בדור בועז חשבו שונאי ישראל שהיו בימיו להשכיח שם ה'. אלא דמייטא הני קראי לדונמא שאירע כך. בימי עתליהו. אם אחזיהו שהיתה אדוקה בעכו"ם ומרשעת ביותר ככתוב בספר מלכים. מטריחין כו'. ומתוך כך יעוררו העמים שנאה עלינו. בין הכרבים. בכל הכרבים. או ר"ל כרבים ספר דברי הימים שלהם ומפורסם הוא בין כלם.

ה' בשינוי גדול ועי' מגילה דף ז' שלחה אסתר וצ"ע. שאתם מטריחין עלינו. להתחרות עם העמלקים עמו של המן וביד ד' ואז היה בועז וא"כ דברי המלאך לגדעון שהיה אחר כן לראיה שהסכימו מן השמים על תקנה זו לשאול שלום בשם אך לדעת שאבצן הוא בועז לעיל פסוק ותלכנה שתיהן שהיה אחר גדעון עם המלאך אין הראיה שהסכימו על התקנה אלא להורות שדבר נכון תקנו שהרי כן עשה כבר המלאך מפי הקב"ה.

מה עשו מרדכי ואסתר. ירושלמי דמגילה פרק א' הלכה מה עשו מרדכי ואסתר. שאתם מטריחין עלינו. להתחרות עם העמלקים עמו של המן וביד ד' ואז היה בועז וא"כ דברי המלאך לגדעון שהיה אחר כן לראיה שהסכימו מן השמים על תקנה זו לשאול שלום בשם אך לדעת שאבצן הוא בועז לעיל פסוק ותלכנה שתיהן שהיה אחר גדעון עם המלאך אין הראיה שהסכימו על התקנה אלא להורות שדבר נכון תקנו שהרי כן עשה כבר המלאך מפי הקב"ה.

מסורת המדרש

צט ירושלמי מגילה פרק א' הלכה ה'. וכן ממלא ציננות קכ"א ע"צ פ"ה וקניס ולא ידעתי טעם על מספר זה. ק שנת ק"ד ע"א. מגילה נ' סוף ע"צ. יומא פ' ע"א. ^{המורה} ^{המורה} ט"ז ע"א.

חידושי מהר"ו

עד שהאיר הקדוש ברוך הוא כו'. עין ברין בריש מגילה בלשון הרמב"ם ערמו למאמר זה. והרן כתב שלא מצאו בגמרא והרשב"ן בתשובה ח"ג סי' רצ"ז כתב שלמאמר זה נתכוון.

ליקוטים

אפשר חסא בא לירו ושכינה עמו כו אבל רב סבר ההם בשבת דודו חסא לכן יפרש (רמבמהדרין) האומר הוא רב יהודה אמר רב) וה' עמו לא לענין שכינה אלא שהלכה כמותו בכ"מ ואח"ז ראיתי בס' פירד (סוף דרוש י"ג) שהרשב"א ג"כ בסתירת הררש של זה עמו בין מנהדרין לשבת, ותירץ בא"א שהיא היא (וכ"כ ג"כ בס' עיון יעקב) ושם הקשה ג"כ על המאמר דשבת דהאי קרא דזה עמו הוא מוקדם הרבה למעשה דבת שבע, וא"כ אפשר דבתחילה היתה שכינה עמו ולאחר שחטא נסתלקה שכינה ממנו כו עכ"ל וכבר קדמו בזה הרד"א, ובכלי יקר יגע ליישב ע"ש, אנב ראיתי שם בכלי יקר שכתב לדבר חדש בחסא אוריה ז"ל או יאמר לא ידע אל ביתו כאלו תפוס עליו זה למרד על שעבר ע"ד המלך שאמר לו רד לביתך אשר מזה יותר לו דמו ואע"פ שחז"ל לא אמרו שנכשל כא באומר ואדני יואב אבל לענ"ד גם זו מן המדרים הגדולים ששם לאל מלתו של מלך שגור אומר והוא לא קיים עכ"ל, ובמח"כ שכתב משיב ה' חסא בשבת שם (ד"ה דאמר) אלא כמו שפירש רבינו מאיר דהוה מורד משום דבסיפא דקרא כתיב ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות ולשכב עם אשתי וגו' שדור א"ל לעשות ולא רצה לעשות עכ"ל, עוד ראיתי שכתב חז"ל והענין מוכרח שאם ח"ו היה חסא או חסאים בדבר כדברי מהר"א ז"ל היתה ב"ש אסורה לדוד לעולם דאסורה לבעל ולבעל וא"כ כששכב בתשובה דוד ה"ל לגישה כו עכ"ל, וגם בכאן שכתב במח"כ משיב ה' חסא בשבת שם (ד"ה ליקוחין) ז"ל אע"פ דאפילו חסא נמי יש לו בה ליקוחין דהא אנוסה היתה ושריא לבעל והיה לבעל כו ע"כ ודבריהם מבוארים בדברי הש"ס כתובות (מ"א) ע"ש ואח"ז ראיתי שגם הבעל עקידה (שער סיג) כתב שאל"כ לא יתירה להגשאלו אח"כ שכשם שאסורה לבעל כן אסורה לבעל כו (מתניתין).

כאומר למה תפחדו ולא תקבלו הלא כבר כתובים. שמונים וחמשה זקנים. הם המנונים בנחמיה יר"ד וכמ"ש בסמוך ועל החתומים שהם אנשי כנה"ג ובהכרח שחושב גם האבות עם הבנים נחמיה בן חכליה וישוע בן אוניה בניו מבני חננד שהרי כל החתומים שחושב שהם יותר משמונים לא כתב אבותם רק באלה אלא שגם אבותם היו מן החתומים וביחד הם פ"ה וצ"ע שא"כ הם פ"ו ואם לא נחשוב האבות הם פ"ג ואולי צ"ל פ"ו כי אנשי כנסת הגדולה היו ק"כ אנשים פ"ו הם החתומים ול"ד מהם היו נביאים וצ"ע מנין להם ומ"ש במדרש ומהם שלשים וכמה נביאים הלשון אינו מדויק שהרי לא זכר תחלה הק"כ זקנים אלא סמך על שכבר הדבר ידוע שאנשי כנסת הגדולה הם ק"כ גם מ"ש וכמה יקשה למה לא אמר ל"ד היינו להשלים חשבון הק"כ. ואין נביא רשאי לחדש דבר. זה צ"ע שיהי בועז וב"ד תקנו שאילת שלום בשם ושלמה תיקן עירובין ונטילת ידים וכמה ספרים כתבו הנביאים בנבואה וכמה בכתובים ברוה"ק למטה מן הנבואה וכן ה' מגילות שאמרו הנביאים ברוה"ק ולא בנבואה שלמה שיר השירים וקהלת שמואל רות ירמיה איכות והנביאים תקנו ד' צומות אחר חורבן הבית וכמ"ש סוף אסתר וכאשר קיימו עליהם

עד שהאיר הקדוש ברוך הוא עיניהם כו'. פ"י שמאחר שמצאו סמך להזכרת ענין אסתר אע"פ שאין סמך למצות מקרא מגילה לא חששו שיטעו האנשים לומר שהנביאים מחדשים דבר מכיון דעיקר הדבר רמזו בתורה והקב"ה הסכים על ידן שתקבע מצוה זו מדרבנן ולא יחושו דאיתי למיטעי ויפ"מ]. כתוב זאת וזכרון בספר. ואין זאת אלא תורה שנא' וזאת התורה. וזכרון אלו הנביאים דכתיב אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו. ספר זה כתובים שנא' שם הלא הם כתובים על ספר כצ"ל. [א"א]. וילף ג"ש מן כתוב זאת וזכרון בספר שנאמר על עמלק, אין נאמרה מפי בית דין מסיני נאמרה. שנא' כתוב זאת וזכרון בספר אלא שאין מוקדם וכו' שאינה כתובה בתורה אלא בכתובים ראויה היתה לכתוב אצל מלחמת עמלק (מ"ב).

עד שהאיר הקדוש ברוך הוא עיניהם ומצאו אותה כתובה בתורה ובנביאים ובכתובים. בתורה, דכתיב (שמות י"ז) כתב זאת זכרון בספר. בנביאים, דכתיב (מלאכי ג' טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר וגו'. בכתובים, שנאמר הלא הם כתובים על ספר דברי הימים. רב ור' חנינא ור' יונתן ובר קפרא ור' יהושע בן לוי אמרו המגילה הזאת אין נאמרה מפי בית דין, מסיני נאמרה, אלא שאין מקדם ומאחר בתורה. ומניין שהספים הקדוש ברוך הוא עליהם. רב אמר

דברי הצומות וזעקתם. ולא הקשו כלל לא על התקנות והמצות שחדשו ולא על הספרים שכתבו רק על מגילת אסתר והלא גם מגילת אסתר ברוה"ק נאמרה כמו רות ולמה לא נתקשו בכל הנ"ל רק התקשו על מגילת אסתר והנה על קושיא ב' למה התקשו על מגילת אסתר נחא לפי מ"ש מגילה דף ז' שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת שלישים ולא רבעים ופ"י רש"י שלישים בג' מקומות יש לנו להזכיר מחיית עמלק באלה שמות ובמשנה תורה (בסוף תצא) ובספר שמואל וז"ש שלמה דבר ששלשתי לך א"א רשאי לרבעו ע"כ אך לפי מ"ש כן מפסוק אלה המצות יקשה מאד בכל הנ"ל על כל הנביאים מה שתקנו ומה שכתבו ולמה לא מגילת אסתר ג"כ. בתורה דכתיב כתוב זאת זכרון בספר. כך צ"ל בתורה ובנביאים ובכתובים דכתיב כתוב זאת זכרון בספר שהיל"ל כתיב כי מחה אמחה. זאת מ"ש בתורה שנקראת זאת (היינו בסוף בשלח ובסוף כי תצא) זכרון בנביאים כמ"ש אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו (היינו בש"א ט"ו) מלחמת עמלק בספר בכתוב שנאמר הלא הם כתובים על ספר דברי הימים (בסוף אסתר וכו') בירושלמי מגילה הנ"ל) ומ"ש תחלה ומצאו אותה כתובה בתורה ובנביאים ובכתובים צ"ע שהרי על זה דנו שלא לכתוב מגילת אסתר בכתובים אלא הכוונה בהכרח ומצאו רמז בתורה שרצון השי"ת שיוכתב ענין עמלק בתורה ובנביאים ובכתובים בפסוק כתוב זאת כנ"ל ויתבונן הקורא שהעידו חז"ל על דרשה זו שהאיר הקב"ה עיניהם ומצאו לדרוש פסוק כתוב זאת שאין זה כי אם ע"פ גז"ש וסמכו על דרשת המדות כאלו שמעו וקבלו מסיני. אין נאמרה מפי בית דין. פ"י שאין עיקרה ויסודה מפי ב"ד אלא עיקרה נאמרה בסיני ומרדכי ואסתר ברוה"ק תקנו המגילה כמפורש במגילה זו כמ"ש ויכתוב מרדכי את הדברים האלה וישלח וגו' ותכתוב אסתר וגו' ומרדכי היהודי וגו' ומאמר אסתר וגו' ונכתב בספר שכונו ברוה"ק למ"ש הקב"ה למשה בסיני וא"כ מקום מגילה היה ראוי להיות מיד אחר התורה אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה פ"י שאין להוכיח מסידור מוקדם ומאוחר שכן היו המוקדמים בזמן המאוחרים בזמן מאוחר אלא כל סמיכות הספרים זה לזה והפרש יותר לזו רק ע"פ מדת סמוכים לדרשה ולזה נמסרו שתי מדות מדה ל"א בפסוקים ומדה ל"ב בפרשיות לסדרם כפי זמנם והן לפשוט והן לדרש ודו"ק מאד. ומניין שהסכים וכו' רב אמר קיימו. נלקה המאמר בחילוף וחסר שמ"ש ומנין שהסכים מקומו קודם מ"ש רב ור' חנינא ור"י וכו' שלפי דעת ר' תנחומא בריש פסוק זה שב"ד גזרו והקב"ה הסכים שואל מנין שהסכים וכצ"ל על ספר דברי הימים ומנין שהסכים שנאמר קיימו וקבלו כפי הקרי וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה כמ"ש בגמרא שלנו שם בשם שמואל ואח"כ יתחיל רב ור' חנינא וכו' מסיני נאמרה רב אמר וקבלו

מתנות כהונה

הוא צ"ן כולס. ומצאו כו'. אין זאת אלא חורה שנאמר חלל נציאים שנא' אז נדברו וגו'. וסוד גרסי' ומאמר וגו'. ונכתב בספר אלו הכתובים שנאמר הלא הם כתובים כו'. ויכתב בספר. וילף גזירה שזה נספר נספר מן כמזכר וזכרון נספר שנאמר על עמלק. אין נאמרה מפי ב"ד. אלא מסיני נאמרה שנאמר כמזכר וזכרון. אלא שאין מוקדם וכו'. שאינה

מסורת המדרש

א ילקוט כפן רמז תרל"א. ב שנת קי"ג ע"ג.

חידושי הרד"ק

רבן של יהודים קיבל עמ"כ בשם הוהר והוא בסדר תשא (ק"צ). כיון שגלו נפטרו והן חייבו עצמן בו. עיין תוספות יבמות (פ"ב) ד"ה ירושה וכו' ובר"ש פ"ו דשביעית ובס' התרומה ה' ארץ ישראל סי' רנ"ג. ו הנשרה הוהר ולא הוה חכים לה. עמ"כ. ונכון יותר דגרסינן ולמה חכים לה. פי' וכי בשביל להכירה שאל עליה בתמה (וכענין שאלת הש"ס וכי דרכו של בועז לשאל בעירה). וספני שלהלן כדוד גרסינן בלשון ולא הוי חכים לה. סעו הסופרים לכתוב כאן כן.

משנת דרבי אליעזר

ו ולא הוה חכים לה. דקשה לו מלת זאת שמשמע שהורה באצבע עליה לכך מקשה וכי לא הוה ידע הנער על מי ששואל עד שהיה צריך להראות באצבעו ותי' דלכ"כ הוה להנצל להנצל לפני הנער שלא יקשה בעיניו וכי דרכו לשאול בנשים לכ"א על זאת אני שואל לפי שמעשיה נאים ואפשר בזה ג"כ כוונת הר"ע בפירושו שכתבא המ"כ ולפ"ז נחא מה שמאריך לקמן גבי שאל אתמול כו' ולפרש שם הקושיא בע"א.

ליקוטים

ה קימו וקבלו היהודים לא כתיב וקבל כתיב רבן של יהודים קיבל. במכות (כ"ג ב) איתא מקרא מגילה (דהסכים ב"ד ש"ס) דכתיב קימו וקבלו היהודים קימו למעלה מה שקבלו למטה ע"כ, ולא מכתוב וקבל לפיכך כדכא, ועי' מגילה (ז' א') ג"כ איתא כן, ועי' עוד שבת (פ"ח א') שבועות (ל"ט א') ג"כ איתא כן לענינא אחריתי קצת (ע"ש בתוס' במגילה ושבת ושבועות וגם בחגיגה יו"ד א') אך בירושלמי ברכות פרק הוראה ובמדרש תנחומא פ' ויחי ובשם חרשה לבי' (הגרפס בס"ס משפטי שבועות לר"ה"ג) איתא ג"כ וקבל כתיב כדכא, ונראה בהדיא דרב דריש זה מהכתיב וקבל במסורת, ודריש שקיימו למטה מדרהסכים וקיבל רבן של יהודים, ובמדרש ש"ס (מזמור ג"ז) איתא ג"כ הדרש דקיימו למעלה, ובודאי נתפס זה במדרש ממזמור דבבלי (כאשר נמצא שם כמה נוספות מתלמוד בבלי) וראיתי שם ב"פ"ש ששנה בפי' הירושלמי שם ח"ל הירושלמי מגלת אסתר קיימו וקבלו וכו' רב אמר וקבל כתיב ע"כ ופי' שמתחלה ליק' מקיימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה

היהודים אין כתיב כאן אלא וקבל היהודים רבן של יהודים קבל מסיני היינו משה רבינו שהוא שקול כנגד כל היהודים כמ"ש שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו וכמ"ש ויזכור ימי עולם משה עמו וכן הגירסא בירושלמי הנ"ל רב אמר וקבל

כתיב וכמ"ש כאן שסובר שמסיני נאמרה. בעון תרומות ומעשרות גלו. פי' גם בעון זה והכלל על כל מצות התלויות בארץ והעיקר על שמיטת הארץ כמפורש בתוכחות בחוקותי וכמ"ש במשנה אבות פרק ה' גלות בא לעולם וכו' ועל שמיטת הארץ. כיון שגלו נפטרו. אף בארץ שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד מיהו חייבו עצמן מאליהן שקדושה קדושה שניה. ומצאוהו חתום. עי' שו"ר פסוק לסוסתי מהו חותמו וש"נ וזהו מ"ש שהסכימו ב"ד של מעלה. ועל החתום. בנחמיה יו"ד פסוק א' ועל החתום ובפסוק ב' ועל החתומים ב' כתובים מכחישים ומכריע על החתום לשון יחיד על הש"ס א' כמ"ש לוינו שרינו כהנינו בהכרח לדרוש ע"פ מדה ל"א שהוא שייך בפסוק ב' וכמ"ש בפסוק ט' יו"ד אלה הכהנים והלויים וגו'. חרמה של יריחו. שיהושע וב"ד גזרו על חום יריחו כמפורש ביהושע ו' והקב"ה הסכים שהרי צוה לסקול את עכן שעבר ולקח מן החרם וענש עמו לכל ישראל כנ"ל. ו ולא הוה חכים לה. עי'

ו נ"ב. הן ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים. אצל פמה הנה ממנה, אומר ר' אליעזר בר מרים על ארבעים ושנים הנה ממנה, מן הדא (ד"ה ב ט"ו) ויספר שלמה את כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל וגו' ויעש מהם שבעים אלה סבל וגו', דעבד פן יכיל קאים וידע מה דהוא עבד. למי הנערה הזאת. יולא הוה חכים לה, אלא פיון שראוה

העיר. לכן שאל מי הנערה ר"ל בת מי הוא או אשת מי היא. וזהו שמתמה המדרש ולא הוה חכים לה בתמיה דהא ע"כ כיון שלא אמר מי הנערה היה יודע שהיא רות שבאתה עם נעמי א"כ היה יודע ג"כ שהיא מואביה אלמנה ולמה שאל למי הנערה שזה ג"כ ידע. אלא כיון שראה אותה נעימה כו'. ר"ל מחמת שראה אותה נעימה במעשיה ורצה לישא אותה כי אלמן הי'. אך כדי שלא יחשדוהו שנתן עיניו בה על רוב יפיה רצה בועז לברר מטוב צדקתה ומעשיה שהיא ראויה לאיש גדול ומפורסם בדור. וז"ש למי הנערה הזאת ר"ל ראו למי ראויה הנערה הזאת. ונערו הבין

מתנות כהונה

דוטרני לא קפיד הספר עליהו ודוגמתו תמצא סוף פסחתא דאיכה רבה וכו' ימישז הא דלא קתשיז בספר מלכים כ"א ג' אלפים וג' מאות נוגשים דהסם קתשיז לכל אחד ואחד מ"ז נמילואס ושלש מאות הנוגשים שלא הגיע להם כ"א ל"ח אינו מקפיד עליהם ורש"י ז"ל פי' שם שלא היו הנוגשים רק ג' אלפים ושלש מאות ככתוב בספר מלכים והגיע לכל אחד ואחד מ"ה והותר ואלו ג' מאות הכמונים פה יותר היו נגינים ממונים על הנוגשים כמעשה ארץ מרים אצל לפי המדרש הזה נראה מה שכתבתי. דעביד כן כו'. מי שעושה כן שאינו ממונה כ"א על מ"ז יכול לעמוד ולהשגיח בזה כלאו. ולא הוה חכים כו'. פי' ר"י ערמא"ה וכי לא היה מכיר שהיא נערה מלקטת שעורים. ועוד יש

רבן של יהודים קיבל. היינו הקב"ה. ומ"כ פירש הוא משה רבינו. {בעון תרומות ומעשרות גלו. מדה כנגד מדה דמפני שהם לא קיימו מצות התלויות בארץ לכן נדרו להגלות מן הארץ (ת"צ)}. ר' יוחנן אמר כיון שגלו שנפטרים. ממעשר שהזורע

(אסתר ט כז) קיימו וקבלו היהודים לא כתיב, וקבל כתיב, רבן של יהודים קבל. מעשרות מפיו. דאמר ר' ברכיה בשם (ר') קריצפה בעון תרומות ומעשרות גלו. שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אמר פיון שגלו נפטרו והם חייבו עצמן מאליהן. מה עשו אנשי כנסת הגדולה, כתבו ספר ושטחוהו בעזרה, ובשחרית עמדו ומצאוהו חתום, הדא הוא דכתיב (נחמיה י א) וקבל זאת אנחנו כרתים אִמְנָה וכותבים ועל החתום. כתוב אחד אומר ועל החתום וכתוב אחד אומר (שם ב) ועל החתומים. היאך, אלא ועל החתום זה בית דין של מעלה, ועל החתומים זה בית דין של מטה. ויש אומרים אף חרמה של יריחו, וכן אמר הקדוש ברוך הוא אל יהושע (יהושע ז יא) חטא ישראל וגם עברו את בריתי, ולא יהושע גזר, אלא מלמד שאף הקדוש ברוך הוא הסכים עמו.

ו נ"ב. הן ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים. אצל פמה הנה ממנה, אומר ר' אליעזר בר מרים על ארבעים ושנים הנה ממנה, מן הדא (ד"ה ב ט"ו) ויספר שלמה את כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל וגו' ויעש מהם שבעים אלה סבל וגו', דעבד פן יכיל קאים וידע מה דהוא עבד. למי הנערה הזאת. יולא הוה חכים לה, אלא פיון שראוה

העיר. לכן שאל מי הנערה ר"ל בת מי הוא או אשת מי היא. וזהו שמתמה המדרש ולא הוה חכים לה בתמיה דהא ע"כ כיון שלא אמר מי הנערה היה יודע שהיא רות שבאתה עם נעמי א"כ היה יודע ג"כ שהיא מואביה אלמנה ולמה שאל למי הנערה שזה ג"כ ידע. אלא כיון שראה אותה נעימה כו'. ר"ל מחמת שראה אותה נעימה במעשיה ורצה לישא אותה כי אלמן הי'. אך כדי שלא יחשדוהו שנתן עיניו בה על רוב יפיה רצה בועז לברר מטוב צדקתה ומעשיה שהיא ראויה לאיש גדול ומפורסם בדור. וז"ש למי הנערה הזאת ר"ל ראו למי ראויה הנערה הזאת. ונערו הבין

בחו"ל פטור ממעשר (מ"כ) ועי' ברכינו שמשון פ"ו דשביעית מ"ש הוא שם בזה המדרש. ויש אומרים אף חרמה של יריחו. שאע"פ שלא היה ראוי לעשות החרם לפי שנותן מקום לישראל לחטא כי חמדת ממון גדולה בלב האנשים וקשה לפרוש. וכמו מעשה עכן וכבר אז"ל שהקב"ה קנתר את יהושע שהוא גרם זאת בעשותו מה שלא צווה. אמנם יהושע וב"ד עשו כן לפי שנכבשה יריחו בשבת ולפי שנכבשה תחלה כדאיתא בבבא מצריא פ' י"ד [י"מ]. (חטא ישראל וגו'. אלמא הסכים הש"י עמו וצוהו שיהיה את ישראל ע"ז בשם ה'. וגם דא"ל הסכים הקב"ה למה אמר הקדוש ברוך הוא עברו בריתי). ו [ח] שבטים אלה סבל וגו'. ושלש אלפים ויש מאות מנוצחים להעביר את העם. פי' אנו ג' אלפים ויש מאות היו נוגשים על אלו מאה וחמשים אלף עושי מלאכה. והנה לפי החשבון יגיע לכל אחד ואחד ארבעים ושנים. חוץ מאותן שש מאות שלא הגיע לכאן"א מהם כ"א ארבעים. ואידי דזוטא לא קפיד הספר עליהו [מ"כ]. דעביד כן. מי שעושה כן שאינו ממונה כ"א על מ"ז יכול לעמוד ולהשגיח בהם כלאו. ולא הוה חכים לה. נראה שכך פירושו. שמדקאמר למי הנערה ולא אמר מי הנערה כדי לברר בלשון קצר כדרך החכמים המדרקים בדבורם. אע"כ שאם יאמר מי הנערה הם ישיבוהו זו רות. וזה ידע בעצמו שבבואה לעיר עם נעמי כתיב ותהום כל

העיר. לכן שאל מי הנערה ר"ל בת מי הוא או אשת מי היא. וזהו שמתמה המדרש ולא הוה חכים לה בתמיה דהא ע"כ כיון שלא אמר מי הנערה היה יודע שהיא רות שבאתה עם נעמי א"כ היה יודע ג"כ שהיא מואביה אלמנה ולמה שאל למי הנערה שזה ג"כ ידע. אלא כיון שראה אותה נעימה כו'. ר"ל מחמת שראה אותה נעימה במעשיה ורצה לישא אותה כי אלמן הי'. אך כדי שלא יחשדוהו שנתן עיניו בה על רוב יפיה רצה בועז לברר מטוב צדקתה ומעשיה שהיא ראויה לאיש גדול ומפורסם בדור. וז"ש למי הנערה הזאת ר"ל ראו למי ראויה הנערה הזאת. ונערו הבין

מסורת המדרש

גימטריה ע"ז ע"כ כל הפסוק. מדרש שמואל פירש כ"ב כל הפסוק. ילקוט שמואל רמז קצ"ו.

חידושי הרד"ק

ואת אמרת מעשיה נאים ונעימים אלא מעט שבתה הבית תפסה לוקו מאותה שבבית שהיא מאלפא לה ועי' בילקוט) דבר אחר רפתה לה כצ"ל. ופי' מעט מעשים טובים תפסה לה רות מאותה שבבית שמלמדתה ואח"כ מפרש ד"א פשטיה דקרא דמעט שבתה הבית. דהיינו לנחל לה מעט מהלקיטה ישבה בבית.

ענף יוסף

ז [ט] מעט תפסה לוקו כו'. אפשר שם זה סיפר מגנותה שהיא עצלנית יושבת בסלה כל היום כי באה אל השדה ותאמר אלקסה ולא עשתה ותבוא ותעמוד. עומדת ובמלה מאז הבקר ועד עתה. אבל בועז לא שת לו כלל דברי הנער משום שבעז דע שעתיד לצאת ממאב פרידה אחת שיוצאת ממנה מלכות ישראל. וכיון שראה מעשה נמר בלבו כי זאת האשה אשר הוכיח ה' להקים ע"י מלכות בית ישראל. גם מה שאמר הנער שלא לקח רק מעט. זה ידע בועז שחממת צדקתה היתה זאת שלא לקחה רק מן ההפקר.

נחמד למראה

ו ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא ואת אמרת מעשיה נאים ונעימים אלא רבתה רפתה לה. המדרש הזה קשה להולמו אף לפירוש המפרשים שפירשו

משנת דרבי אליעזר

רבתי רפתה לה. דייק תי' היא מיות' אלא שבא לומר שהיא מצד עצמה מואביה היא רק שחממתה מאלפא ועיין מתנות כהונה.

ליקוטים

כדאיתא פ"ק דמגילה, ורב פליג ע"ז ויליף מהמסורת מרכיב וקבל באידך קרא, וכתב עוד והא דאי בפר"ע קיימו מה שכבר קבלו אתיא כמאן דיליף הכא מוקבל היהודים עכ"ל, ובאמת אין כאן פלוגתא כלל וכמו שכתוב כאן במדרש, גם משיב לחרץ קושיה התוס' לא יחבן דהאומר שם בפר"ע הוא רבא ורבא הא קלסי' לילפתא דשמואל במגילה שם מקימו וקבלו קיימו למעלה כו', והתוס' בשבת שם כתבו ואי נרסין התם (במגילה) רבא א"ש ע"כ אבל באמת הלשון. וכולהו א"ל פירכא לבר מרשמואל והו' דרכו של רבא בחגיגה (שם) וביומא (פ"ה) ע"כ במ"כ ובשבועות (ל"ט) (מתתיהו).

מ"כ. ושמעתי פי' למה שאל עליה להכירה מה היה אם לא היה מכיר אותה הלא גם אחרות היו שם ולא שאל להכירים. יוצא לקראת הפלשתי. וס"ד אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער אבנר וכאן בהכרח לפרש ולא הוה חכים ליה וכי לא היה מכיר אותו. התחיל שואל עליו. בן מי זה הנער על יחוסו שאל ולא על עצמו. יבמות הובא בילקוט שמואל א' י"ז מד"ש פרשה כ"ב. מעיניו של אבנר. כמ"ש חי נפשך המלך אם ידעתי. להוציאך חלק אי אפשר. שמן הראוי שלא להשיב על דברי דואג שהוא מין ישראל אך א"א להוציאך חלק. רבתה רפתה לה. תיבת רפתה צ"ע ולא מצאתי בערוך, וגירסת הילקוט חמורה מאלפא לה. ז מעט תפסה לוקו. תיבת לוקו צ"ע ולא מצאתי בערוך ועי' מ"כ. מאותה שבבית. כמ"ש זה

אותה נעימה ומעשיה נאים התחיל שואל עליה, כל הנשים שוחחות ומלקטות, וזו יושבת ומלקטת, כל הנשים מסלקות פליהם וזו משלשלת פליה, כל הנשים משחקות עם הקוצרים וזו מצנעת עצמה, כל הנשים מלקטות בין ודכותיה (ש"א יז נה) וכראות שואל את דוד יצא לקראת הפלשתי וגו', ילא הנה חפים ליה, אתמול הנה משלח לאמר לישי (שם טז כב) יעמד נא דוד לפני פי מצא חן בעיני, ועכשו הוא שואל עליו, אלא פיון שראה שואל את ראש הפלשתי בידו התחיל שואל עליו, אם מפרץ הוא מלך הוא, אם מזרח הוא שופט הוא. והנה שם דואג האדומי באותה שעה ואמר לו אפלו הוא מפרץ לא פסול הוא, לא פסול משפחה הוא, לא מרות המואביה הוא. אמר לו אבנר ולא פסול נחמדה הלה עמוני ולא עמונית. אמר לו אם פן אדומי ולא אדומית מצרי ולא מצרית, אנשים למה נתרקקו, לא (דברים כג ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, הנה להם לנשים להוציא לקראת נשים. נתעלמה הלה מעיניו של אבנר לשעה. אמר לו שואל הלה שנתעלמה מעיניך צא ושאל לשמואל ובית דינו. פיון שפא אצל שמואל בבית דינו אמר לו הדא מנין אית לך, לא מן דואג, דואג מיני הוא ואינו יוצא בשלום מן העולם, להוציאך חלק אי אפשר, דכתיב (תהלים מה יד) כל פכודיה בת מלך פנימה, לאשה שלא להוציא ולאיש להוציא, (דברים שם) ואשר שבר עליך, לאיש לתן שבר ולא לאשה. [ב, ה] ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא. ואת אמרת מעשיה נאים ונעימים. אלא רבתה רפתה לה.

ז [ב, ה] ונתאמר אלקטה נא ואספתי בעמרים וגו'. מעט תפסה לוקו מאותה שפכית שהיא מצפה לה.

מתנות כהונה

הקבלה עמוני ולא עמונית. חלק. כלל תשובה כלל. לאשה שלא כו'. כלומר דרכה של אשה שלא להוציא לקראת הולכי אורח. ה"ג לאיש ליתן שבר. וכן הוא בלגזם שמואל ובירושלמי פרק הערל. ואת אמרת וכו'. כאלו היה לה כן מעמלה נחמיה ואין יהיה זה הלא מקריב פירשה ממקום טומאה והשיב אלא נחמה כו'. פי' גבירה היא חמומה למדה כן והרפה ממנה מעשי מואל ודייק סיפיה דקרא השכה וגו' כלומר ששנה מדרכי מואל ע"י נעמי וכן הוא בילקוט ובספר יסן נהדיל. ז ה"ג בעמרים וגו' מעט. כלומר סיפיה דקרא זה שנתה הנית מעט. תפסה לוקו וכו'. פי' תפסה לקט מעט נערך חמומה שהיא גם מלפני אליה כי אין לה לנחל כ"א הלקט הזה ואינו מספיק לשניהן. לוקי. מועט ודוגמתו ריש